

שבת קמט

משה שווערד

1. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמח עמוד ב

הא דתנן מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיהן מפיו אבל [לא] מן הכתב. [1] כתבו בתוספות דוקא במונה [בפיו] מתוך הכתב שהוא קורא בו דומיא דמונה בפיו, אבל להסתכל בכתב ולמנות בלבבו מותר דהא אית ליה היכירא, [2] וזה תימא בעיני דהא למאן דמפרש טעמא בגמרא שמא יקרא בשטרי הדיוטות אפילו להסתכל בעין אסור וקריאה לאו דוקא, דהא תני (לעיל י"א א') לא יקרא לאור הנר וליכא מאן דאמר שיהא מותר לעיין, וכל שכן בזו [דהא] ודאי אסור לעיין ולהוציא שעת שבת לעיין ולהסתכל בשטרי הדיוטות, ולקמן דתניא שאסור לקרות כתב המהלך תחת הצורה אמרו בתוספתא (פי"ח ה"א) שאסור להסתכל בהם אלמא קריאה דנקט לאו דוקא, הילכך אפילו למאן דמפרש מתניתין גזירה שמא ימחוק הוא הדין והוא הטעם דלאו בהא פליגי כלל הילכך אפילו לעיין ולמנות בלבבו אסור, וכן דעת רבותי שיחיו, וכן פירש ה"ר יונה ז"ל.

2. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קמח עמוד ב

מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב. כתבו בתוספות דלא אסרו מתוך הכתב אלא בקורא בפיו דומיא דמונה בפיו דקתני, אבל להסתכל בכתב ולמנות במחשבתו מותר דהא אית ליה היכרא, ומורי הרב ז"ל כתב דבין כך ובין כך אסור, דהיא ברייתא דמייטין בשלהי דשמעתין דקתני כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת, תני בה בתוספתא (פי"ח ה"א) אסור להסתכל בו.

3. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמט עמוד א

שמא יקרא בשטרי הדיוטות. פרש"י ז"ל שטרי מקח וממכר, והגאונים ז"ל פירשו שטרי הדיוטות אגרות שלום, ותרוויהו איתנהו.

4. רש"י מסכת שבת דף קמט עמוד א

כל הני - שמא יקרא [1] בשטרי הדיוטות של מקח וממכר קאמר.

5. תוספות מסכת שבת דף קמט עמוד א

בשטרי הדיוטות - פי' בקונט' של מקח וממכר [2] ולעיל בפרק כל כתבי (דף קיז: /קטז: /ושם) פירש איגרות השלוחות למצוא הפץ.

6. רא"ש על שבת פרק שלשה ועשרים - סימן א

ושטרי הדיוטות דאסיר למיקרי בהו פר"י היינו שטרי מקח וממכר ושטרי חובות ומשכונות משום ממצוא הפצץ ודבר דבר. [3] וכיון דחיישינן שלא למנות אורחיו ופרפרותיו שמא יקרא בשטרי הדיוטות מסתברא ה"ה בכל אגרות רשות. ומצינא לפלוגי דוקא בהני שייך למיגזר טפי לפי שהן מענין חשבונות וצרכיו ודמי לשטרי הדיוטות טפי מאיגרי הרשות שהן דברי שלומות ואין בהן צורך. אבל מדאסרינן כתב שמהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות שאין בהן צורך כלל ואסרינן משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות נראה דה"ה אגרות הרשות

7. חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף קמט עמוד א

שמא יקרא בשטרי הדיוטות. פירוש דאסור לקרות בשטרי הדיוטות [1] לפי שאין בהם תועלת וצורך י"ט ואינם ראויים לטלטל. [2] אי נמי אסור שמא יכתוב תשובה לשואל ממנו דבר:

8. משנה ברורה סימן שז

(נא) שטרי חובות וחשבונות - [3] י"א משום ממצוא הפצץ [4] י"א משום שמא ימחוק:

9. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמט עמוד א

והא דגזרינן שמא יקרא בשטרי הדיוטות ואע"ג דההיא איסורא דרבנן היא, טעמא דאי לא הא לא קיימא הא דכולה כחזא גזירה היא, וכן למאן דאמר שמא ימחוק משום איסורא דרבנן הוא שהרי אין זה מוחק על מנת לכתוב [ב] מקומו אלא כיון דשכיח למחוק גזרו בו.

10. שו"ע אורח חיים - סימן שז

(יג) שטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות של שאלת שלום, אסור לקרותם; אפי' לעיין בהם בלא קריאה, אסור:

(יד) לקרות באיגרת השלוח לו, אם אינו יודע מה כתוב בה, מותר ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה; ואם הובאה בשבילו מחוץ לתחום, טוב ליהדר שלא יגע:

11. משנה ברורה סימן שז

(נד) מותר - דשמא [נט] יש בה דבר שהוא צורך הגוף ואינו דומה לשטרי הדיוטות שהם רק צורך ממונו והנה אף דיש שאוסרים גם באופן זה כמבואר בב"י סמך בזה להקל באופן שלא יקרא רק יעיין בלבד [ס] דבעיון בלבד ג"כ יש מתירים בשטרי הדיוטות:

12. ספר גליוני מנחת חן

שם נזכר שפא יקרא בשטרי הדיוטות. הנה ביסוד האיסור של קריאת שטרי הדיוטות יש מחלוקת הראשונים - (א) לפירש"י קט"ז: קאי בין על שטרות של מקח וממכר ובין על אגרות של שאלות שלום. - (ב) לפי התוס' אסור רק אגרות של מקח וממכר. - (ג) לפי הרמב"ם כל הכתבים חוץ מכתבי קודש נקראים שטרי הדיוטות, ואפילו ספרי חכמה. - (ד) לפי הרמב"ן ורשב"א מותר ללמוד ספרי חכמה. - (ה) המחבר בשו"ע (סי' ש"ז סעי' י"ג) פוסק כשיטת רש"י דאפי' אגרות של שאלת שלום אסור לקרותם - והטעם כ' רא"ש משום דמיחלף בשטרי הדיוטות. והמחבר הוסיף דאפי' לעיין בהם בלא קריאה אסור, וכ' המ"ב הטעם בשם הלבוש, דאי אפשר כשמעיין שלא יתן ויתן בעיני השטרות. - וכ"כ הריטב"א דקריאה לאו דוקא, דהא תנן (דף י"א.) "לא יקרא לאור

ולענין ספרי חכמה מביא המחבר (סעי' י"ז) כ' הדיעות. (א) שיטת הרמב"ם דגם זה אסור. (ב) שיטת רמב"ן ורשב"א דמותר. - וכ' המ"ב דנוהגין להקל. והביא מ"ש הא"ר דירא שמים ראוי להחמיר כי הרמב"ם ור"ן אוסרים. הרמ"א פוסק (בסעי' ט"ז) דהאיסור לקרות שיחות חולין, וסיפורי מלחמות הוא רק בלשון לע"ז אבל בלה"ק שרי, - וכ' המ"ב דהלשון עצמו יש בו קדושה ולומד ממנו ד"ת, ולפי"ז גם אגרת שלום הנכתב בלה"ק שרי, אך שטרי חובות וחשבונות גם בלה"ק אסור. - אבל הכ"ח, והטור"ז, והגר"א חולקין על התירו של רמ"א ואוסרין דאין נפק"מ בין לשון לע"ז ללה"ק. ולפי"ז גם באגרת שלום אין נפק"מ בלה"ק ובכל אופן אסור, מ"ב (אות ס"ד).

13. שו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן קסב

ולענין לקרות בקורנטין הנדפסים בכרכים ועיירות גדולות מדי שבוע בשבוע במדינה זו. להודיע בקרב הארץ חדשות וקורות מתרגשות מעניני מלחמה ושאר מאורעות זולתיות ההווים בעולם יום יום. נ"ל פשוט שאינם בכלל איסור שטרי הדיוטות. מידי דהוי אאגרת השלוח ואינו יודע מה כתוב בו שמותר לקרותו. הכי נמי הני פתקי חידושים שנוגעים על פי הרוב לכלל או לפרט. וביחוד בזמן שיש מלחמ' ושעת חירום בעולם. שלפעמים יש צורך גדול לידע איזה צד גבר. ויש לחוש אפי' מחמת עסקי נפשות. ואצ"ל שמסתמא יש בית מיחוש להפסד ממון ח"ו בקירוב או בריחוק מקום ואפי' במקום שברור הדבר שאין מגיע לשם דבר ההזק כלל בשום אופן. מ"מ פשיטא דעדיפי קריאת דפים הללו מסיפורי מלחמות שהתיר בת"ה לבני אדם שמתענגין בכך כל שכן הכא דאיכא תרתי עונג וצורך קרוב. וצער למונע בפרט הרגיל לקרותו. שנפשו שוקקה וכוספת לדעת המתחדש בהם. על כן ה' נרא' בעיני היתר גמור לכ"ע. שאף בש"ע לא אסר סיפורי מלחמות. אלא אותן שעברו ולקרותו בקבע מתוך ספרים המחוברים.

אמנם עדיין חוכך אני להחמיר מטעם אחר דהיינו מפני שבסופן רגילים להודיע ג"כ הסחורות וקרקות וכלים הנמכרים. ושאר עניני מו"מ ועסקי תגרים. שזה ודאי אסור לקרותו בשבת. ואפי' לעיין בהם להרהר בלבד נ"ל דאסור. אע"ג דהרהור בעסקיו מותר היינו במחשבה גרידא. אבל לא מתוך הכתב ודוק. ועוד בעסקיו דווקא מה שצריך להם ולא להוסיף עליהם. וא"ת יזהר מלעיין בדברים הללו הנזכרים ונתיירנו בשאר י"ל סחור סחור לכרמא לא תקרב בפרטות לסוחרים שכל הבתתם בהם הוא בשביל כך. נכון לאסור לגמרי. ושלוש מעכ"ת יגדל. ויונקתו לא תחדל. כנפש עני ודל. יעב"ץ ס"ט.

14. שו"ע אורח חיים - סימן שז

(יז) מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות, אסור לקרות בהם בשבת; ואף בחול אסור משום מושב לצים (תהילים א, א), ועובר משום אל תפנו אל האלילים (ויקרא יט, ד) לא תפנו אל מדעתכם; ובדברי חשק, איכא תו משום מגרה יצר הרע; ומי שחיברן ומי שהעתיקן, וא"צ לומר

המדפיסן, מחטיאים את הרבים: הגה - ונראה לדקדק הא דאסור לקרות בשיחת חולין וספורי מלחמות, היינו דוקא אם כתובים בלשון לע"ז, אבל בלשון הקודש, שרי. (וכנ"ל מלשון שכתבו התוספות פרק כל כתבי, וכן נהגו להקל בזה):

(יח) אסור ללמוד בשבת ויו"ט, זולת בד"ת; ואפילו בספרי חכמות אסור; ויש מי שמתיר, וע"פ סברתו מותר להביט באצטרלו"ב בשבת, (ולהפכה ולטלטלה כדלקמן סי' ש"ח):

15. משנה ברורה סימן שז

(סה) ויש מי שמתיר - וכן נוהגין להקל וכתב בא"ר דירא שמים ראוי להחמיר בזה כי הרמב"ם והר"ן אוסרים:

16. מגן אברהם סימן שא

ד (פמ"ג) (מחה"ש) וכן לראות. פי' אע"פ שאסור לראות דיוקנאות כמ"ש סי' ש"ז סט"ו מ"מ אם הראי' עונג לו מותר לראות והב"ח פי' דמותר לרוץ כדי לראות דבר עונג:

17. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כב

עוד תשובות קצרות בדיני מוקצה

ג. טילטול עיתונים בשבת

שאלה: אם מותר לטלטל עיתונים (צייטונגען), ובפרט עיתונים המיוחדים למסחר. תשובה: אין עיתונים אלו עומדים לשימוש לצור עפ"י צלוחיתו, כי אין דרכנו בכך, ולכן בביתם של אותם שלא קוראים עיתונים אלו הו"ל מוקצה. ונכון הוא שלא לקרות בעיתונים המיוחדים למסחר. אכן לאלו שלא יודעים את האיסור וקוראים בהם, אין לאסור עיתונים אלו מחמת מוקצה.

ד. איך לנהוג למעשה במחלוקת לעניין איגרת שלום

שאלה: ושוב שאלתיו איך לנהוג בטילטול איגרת שלום.

תשובה: כיוון דמותר לקראת איגרת שלום בשבת, מותר לטלטלו. דהטעם שאסרו איגרת שלום בטילטול, הוא משום שמא ימחוק (רמב"ם שבת פכ"ג הי"ט, ועי' או"ח סי' ש"ז ט"ז ס"ק י"א), וכיוון דאנו נחשבים לגבי האי דינא כחשובים, אין לחשוש שמא ימחוק, כמו דלא חיישינן בחשובים לשמא יטה (סימן ער"ה סעיף ד'). דבאיסור קריאת איגרת נאמרו שני טעמים, אחד משום שמא ימחוק, והשני משום דבר דבר. ואיסור ודבר דבר הוא רק באופן שקורא בפה, אבל עיון וקריאה שלא בפה מותר. ואיסור קריאה בדרך עיון בעלמא הוא רק משום שמא ימחוק, ועל טעם זה יש בו היתר דאנו נחשבים כחשובים.

ה. מהו צורך הגוף המתיר לקרוא באיגרת שלום

שאלה: איגרת שלום דמותר לקראות בו הוא דוקא שיש בו צורך הגוף (עי' מ"ב סי' ש"ז ס"ק נ"ד, ובתוס' שבת קט"ז ע"ב ד"ה כ"ש אי' צורך גדול), מהו גדר דחשיב צורך הגוף, האם בעינן שיהיה בו דבר נחוץ או חשש סכנה.

תשובה: כל איגרת שאין בו עניני ממונות מותר לקרות בו. אכן איגרות הבאים מחוץ לתחום אסור לטלטלם.

18. שו"ע אורח חיים - סימן שז

(יב) זימן אורחים והכין להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם, אסור לקרותו בשבת אפילו אם הוא כתוב ע"ג כותל גבוה הרבה, משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות דאפילו לעיין בהם בלא קריאה אסור (הרא"ש ור"ן פ' השואל וטור), אבל אם חקק בכותל חקיקה שוקעת, מותר; אבל בטבלא ופנקס אפילו אם הוא חקוק, אסור לקרותו:

J) Reading newspapers and other print media

a) Daily newspapers, magazines

Many Poskim prohibit reading any newspapers and news magazines on Shabbos because much of the content contains business related news and information, while some Poskim defend the practice.¹⁴⁸ Even the lenient views would acknowledge that reading newspapers on Shabbos is not recommended.¹⁴⁹ In any case, one may not read the commercial advertisements or business sections.^{149a}

It should be noted that this Halachic controversy referred to newspapers of an earlier period, before the debasement of moral standards that is now pervasive in society and characteristic of almost all print media. It is very questionable whether most newspapers and magazines today may be read any time.¹⁵⁰

b) Business news and periodicals

Business newspapers (e.g. Wall Street Journal), industrial trade magazines, stock market newsletters and the like, may not be read on Shabbos¹⁵¹ and are Muktzas Machmas Issur as well (see Mavner, Chapter IV; J).

c) Mail order catalogs

Merchandise and mail order catalogs may not be read by one who may intend to buy any of the items.¹⁵² However, one who has absolutely no intention of buying anything, but is merely curious and derives pleasure from browsing through these catalogs is permitted to do so on Shabbos.¹⁵³

In either case, the catalog is Muktzas (Machmas Issur) and may not be handled or moved unless it is needed (e.g. to be read by someone permitted to do so), or the space it occupies is needed.¹⁵⁴

d) Religious newspapers

Newspapers containing Torah-related articles and essays may be read on Shabbos. However, one must be careful not to read the advertisements.¹⁵⁵

K) Reading books

a) Reading for pleasure

As a general rule, it is best to refrain from reading any secular books on Shabbos. Strictly speaking, however, pleasure-reading is not forbidden.¹⁵⁶ Nevertheless, men in particular are exhorted to devote their time to Torah studies (i.e. any areas of Torah study that capture their interest and are enjoyable to them).^{156a}

There is no greater joy and satisfaction to the heart and mind than the study of Torah. Men and boys (of learning age) must therefore not permit themselves to waste away all of their precious Shabbos hours in idle conversation or reading.^{156b} (It is especially appropriate to study the Laws of Shabbos during Shabbos).^{156c}

Needless to say, books or novels containing objectionable material obviously may not be read on Shabbos or at any other time.¹⁵⁷

b) Studying for tests on Shabbos

Many Poskim prohibit studying on Shabbos in preparation for a test on secular subjects.¹⁵⁸ It is permitted to study for a test on Limudei Kodesh (Torah subjects) because the study of Torah is itself a worthy Shabbos occupation, regardless of the purpose.¹⁵⁹

L) Reading bills, accounts, correspondence (Shto-rei Hedyotos)

One is not permitted on Shabbos or Yom Tov to read bills, business correspondence (or even social letters), accounts, deeds, price lists or any other papers or documents connected with one's day to day affairs.¹⁶⁰ These items are also Muktzas.¹⁶¹

M) Reading galley proofs on Shabbos

a) Proofreading

It is forbidden to read printer's proofs to detect mistakes, because of the principle of *Mimtzo Cheftzecho* (see SECTION ONE; Chapter VI;c). There is also the risk that one may inadvertently amend the mistakes.¹⁶²

➤ **Example:**

One may not examine the printer's proof of an invitation to determine if the text is without errors.

However, one may read the galley proofs of a Sefer if his only intention is to learn its content.¹⁶³

It should be noted that the proofs are Muktzta Machmas Issur (M'lachto L'issur), and may not be handled or moved unless one wishes to read them (permissibly) or they occupy needed space.¹⁶⁴ (See also Maviv; Chapter V, J or SECTION ONE, Chapter V; C/a-4).

b) Checking a published sefer for errors

One may look through a published sefer to detect printing errors (to be discussed with the printer after Shabbos). Similarly, one is permitted to read from a sefer with the intention of checking for errors in the content that would be discussed after Shabbos.

This does not contravene the prohibition of *Mimtzo Cheftzecho* because the reader's post-Shabbos intentions are not obvious. (This is unlike proofreading galleys, where the intention is obvious).^{164a} The concern that one may inadvertently write corrections in a printed book is also not as great as is with printer's proofs.

N) Reading a guest list

On Shabbos or Yom Tov, it is generally forbidden for a host or hostess to read a guest list (or a menu of the courses to be served at meals), because of the likelihood of inadvertently revising the list while studying it.¹⁶⁵

One must be especially aware of this when making a "Kiddush" in honor of a Bar Mitzva or Sheva Berachos. At these occasions it is common that many family guests are invited to the Shabbos meals, and the hostess may feel the need to keep a list of guests and a menu of the courses to be served at each of the meals.

According to some Poskim, there is basis to permit having such a list and designating someone other than the hostess (i.e. one who does not feel the responsibility of the serving) to read the list. Someone other than the hostess or

her family is not familiar or concerned with the accuracy of the list and therefore has no reason to revise it.¹⁶⁶

20. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמט עמוד א

ומנהג שנוהגות הנשים לראות במראה של זכוכית, וכן התירו רבינו הגדול ז"ל וה"ר יונה ז"ל, ושמענין מהכא דלכולי עלמא מותר לראות במראה בחול ואפילו לאנשים ואין בה משום לא ילבש גבר שמלת אשה, אבל יש דוחין דהכא בנשים איירינן דאילו באנשים אפילו בחול אסורים לראות בכל מראה והא כתיבא לה במסכת עבודה זרה (כ"ט א') בס"ד.

21. תוספות מסכת שבת דף קמט עמוד א

ודיוקני עצמה אף בחול אסור - נראה דבשויה לשם עבודת גלולים אמר אבל לנוי מותר כדמשמע מבנין של קדושים דלא הוו מסתכלי בצורתא דזוזא (ע"ז דף ג.) מכלל דאחריני הוו מסתכלי.

22. ספר בניהו בן יהודע על שבת דף קמט/א

אר"ח אל תפנו אל מדעתכם. י"ל מהיכא משמע אל תפנו אל, ועוד הוה ליה למימר מלבבכם או ממחשבותכם ומאי מדעתכם. ונראה לי בס"ד דידוע שני יצרים יש לאדם, אחד מתהווה מכותות החמריים שבו וזה נקרא יצר הגופני, ואחד הוא מלאך רע שנמשך מן הקליפה וזה נקרא יצר הנפשי, ועל אותו היצר הגופני אמרו רבותינו ז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו, ועל יצר הנפשי

אמרו רבותינו ז"ל יצרו של אדם **מתחדש** עליו בכל יום, כי זה נמשך מן הקליפה מלמעלה, ולכל יום יש קליפה בפני עצמה כנגד בחינת אותו היום בלבד וכאשר אבאר בזה בס"ד לקמן במס' סוכה במאמרים הנז', והנה זה היצר הגופני הוא עצור בקרב האדם מעת הלידה, והוא נקרא מתג החמור ככתוב [משלי כ"ו ג'] שוט לסוס ומתג לחמור, וכיצד זה שהוא מתג החמור שעצור בקרב האדם, אז יצר הנפשי מושך בו את האדם לדרך הרע לעשות מעשים רעים, כי יצר הנפשי שהוא מלאך הבא מן הקליפה בכל יום עושה פעולתו באדם בזה היצר הנקרא מתג החמור. ועל זה היצר שנאמר עליו מתגבר בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזר לאדם אינו יכול לו צריך להבין במה עוזרו, והנה נראה מזוהר הקדוש שעוזרו בשם א-ל שהוא חסד, כי עוזר זה עושה הקב"ה לאדם בתורת חסד ואינו משורת הדין, יען ששורת הדין מחייבת שהאדם הוא ילחם לעצמו, אך במדת חסד עוזר לו הקב"ה, וכל דבר הנעשה בתורת חסד נעשה בשם א-ל כנודע, ולכן אמר הכתוב [תהלים נ"ב ג'] מה תתהלל ברעה הגבור חסד א-ל כל היום, והיינו הגבור קאי על יצר זה שהוא מתגבר בכל יום להרע לאדם. הנה חסד א-ל כל היום לעזור אותו. וידוע מה שכתוב בזוהר הקדוש אעפ"י ששם א-ל הוא חסד הנה הוא זועם בכוחות הדין, ולכן נאמר וא-ל זועם בכל יום, רצונו לומר זועם בכוחות הדין אבל לנו עושה פעולה של חסד, נמצא זה היצר הגופני המתגבר בכל יום הוא נכנע ונחלש על ידי הארת שם אל שהוא זועם בכוחות הדין, והנה אם תגיה מספר א"ל על מספר מתג יעלה מספר דעת, ולכן אמרו רבותינו ז"ל כל מי שאין בו דעת הרי הוא חוטא, רצונו לומר שאינו זוכה להמשיך הכנעה משם א"ל למתג שבקרב שבוזו יהיה הצרוף מספר דעת, ה"ז חוטא מכה תגבורת יצר הגופני שהוא מתג החמור. ובוזו יובן הפסוק במשלי י"ט [שם ב'] גם בלא דעת נפש לא טוב, ולזה אמר שם [משלי י"א ט'] וכדעת צדיקים יחלצו, וזה אומרו [משלי כ"ד ח'] גבר חכם בעוה היא התורה [משלי כ"ד ה'] ואיש דעת מאמץ כח, והרי הוא כמבואר:

23. ספר גליוני מנחת חן

גמ' וכדברי הלל אף טשום רבית. ותימא מה רבית, הלא השני כשפורע מתוך קפדנותו הוא מוקדק שלא ליתן יותר. וי"ל דמ"מ לפעמים שהוא בוש להראות שהוא מקפיד ומוותר קצת ואעפ"כ הוא מקפיד בלבו, הלכך הוי רבית, (שטמ"ק בשם רא"ש ב"מ ע"ה).

24. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף קמט: מותר להלוות בניו וב"ב ברבית, כדי להטעימן טעם רבית וכו'. פרש"י שידעו כמה קשה וכו'. [ובמס' ב"מ (ע"ה), פי' ביותר ביאור, שידעו כמה מצטער ומיצר הנותנו, ויבינו כמה עונשו גדול.] והנה בגמ' שם מסיק, ולא מילתא היא, משום דאית למיסרך. פי' שאין הלכה כר"י דמתיר להלוות, שירגילום לרבית שיחמדו לבם להשכר, ע"י ברש"י שם. וע"י בלח"מ ובמל"מ (מלוה ולוה פ"ד ה"ח), שהקשו, אם המה מצטערים אין כאן חשש שירגילו לרבית. ולכן יש שגרסו או פירשו בלשון הרמב"ם שם אסור ללוות,

כלומר שהאב הוא הלוה והמה המלוים, והאב נותן להם רבית, ומותר מפני שהוא נותן להם בלאו הכי במתנה, ולכן מסיק הש"ס דלאו מילתא היא וכו'. וזה דלא כרש"י שפי' שהמה מצטערים, דאדרבה המה רוצים בזה. והטו"ז (יר"ד סי' קס סק"ד) מפרש הגמרא והרמב"ם, מותר להלוות לבניו ברבית, באדם שרוצה ללמד בניו מחיה טובה, ע"י שיתנו לעכו"ם מעות ברבית, וע"ז מסיק הש"ס ולא מילתא היא שיבואו להתרגל ויעשו כן גם בישראל. וע"י בנקודת הכסף שם שמפרש כרש"י. וע"י ביפה עינים.

25. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף קמט עמוד ב

משום קוביא. [1] פרש"י ז"ל דגזל הוא דאסמכתא לא קניא, ולא נהירא דהא קיימא לך בפרק דיני ממונות (סנהדרין כ"ד ב') דכי האי גוונא לאו אסמכתא היא ואפילו גזל דרבנן ליכא, [2] אלא אפילו הכי אסור לעשותו שאין לאדם לזכות בממון חבירו שלא ברצון שלם וכשמפסיד חבירו הרי הוא עצב ואינו נותנו לו בלבב שלם, [3] ועוד שמא ילמדו לעשות כן בקבע ולא יהיו עסוקים בישובו של עולם, כנ"ל.

26. חידושי אגדות למהר"ל שבת דף קמט עמוד ב

אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה. כמו שמפרש הטעם גם ענש לצדיק לא טוב כי אף שהשם יתברך מעניש החוטא על חטאו כי כך ראוי מן הדיין האמיתי שיעשה דין [והכל הוא לטוב כמו שבארנו במקום אחר כי אף הרע שבא ממנו הוא לתכלית הטוב] אבל האדם אינו [מכוין רק לרע] ולפיכך כאשר חבירו נענש על ידו

ומביא את חבריו לידי העדר בדבר זה נוטה גם כן אל ההעדר ואין מכניסין אותו במחיצת הקב"ה שאין עמו העדר וחסרון [והרי היה סבה לדבר רע וכתוב] לא יגורך רע כי לא יתחבר ההעדר [אל מי] שהוא המציאות הגמור ולכך אין לו חבור וצירוף אל הש"י ויש לך להבין דברים אלו מאוד.

27. פתח עינים מסכת שבת דף קמט עמוד ב

כל שחבירו נענש על ידו וכו' ממאי דאמרינן בסוגיין **צדיקה צדיקא מאי ה"ל למעבד מוכח דמי שביזוהו או הזיקוהו ולא קלל ולא צעק אבל מן השמים הענישו למבזה ומזיק אינו בכלל כל שחבירו נענש על ידו כיון דהוא לא קלל ולא צעק דאם מן שמים נלחמו בעבור כבודו איהו מאי אית ליה למעבד. ויש לעמוד בזה מההיא דפרק לא יחפור על רב אדא בר אהבה דכל חד מאמוראי אמר אנא ענישתיה וכתבו התוס' התם שהיו מצטערים שנענש על ידו כדאמרינן כל שחבירו נענש וכו' והרואה יראה התם דאיכא בינייהו מי שלא קלל ולא דיבר רע ואמאי הוה מצטער מי שלא קלל ולא התפלל להענישו. ולולי דברי התוספות דהתם יש לפרש דהתם דהיו מצטערים דהגם דאינו בסוג כל שחבירו נענש ע"י אין מכניסין אותו במחיצת הקב"ה מ"מ**

לא יבצר מאיזה עונש כדאמרינן פרק חלק דא"ל הקב"ה ע"י נהרגו כהנים ונטרד דואג וכו' ודין גרמ"א בצער לו יפתח פיו אנא ענישתיה דהא מיהא בעי לכפור"י. ואין להקשות ממ"ש פרק קמא דברכות דא"ל שמואל לשאל למחר אתה ובניך עמי במחיצתי והא אמרינן כל שחבירו נענש ע"י אינו נכנס במחיצת הקב"ה ובודאי דמחיצת שמואל מחיצת הקב"ה ושאל הרג בצווי אחי מלך וכל כהני נוב. דהרי שם בברכות אמרו כל העושה דבר עבירה ומתביש מחלוין לו ויליף לה מהא דשאל וא"כ הרי ע"י הבושה נתכפרו עונותיו ולא עוד אלא שנהרג ודאי נתכפר לו הכל וזכה למחיצתו של הקב"ה. **ועדיין יש לעמוד** ממ"ש פ"ק דגטין השכם והערב לביית המדרש והוא יפילם חללים. **וגם מכמה דוכתי שאמרו נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות. ויש ליישב**

28. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף קמט/ב

שם שהיה מטיל פור על גדולי מלכות. נראה לי בס"ד היה מתכוין בהטלת הגורל לעשות פרסום ואמבואה לדבר הרע והמאוס הזה כאלו הוא עושה דבר ההגון לו, ואפשר כי היה בועל ונבעל ולכך היה מטיל גורל על אותם הבעלים אותו לידע יומו, וכל זה הוא מתוקף הטומאה שלו. ובוה פרשתי בס"ד הטעם שהיה אותו רשע אוכל ארנבת, ולא עוד אלא שהיה אוכל אותה חיה, כמה שנאמר בגמרא דנדרים דף ס"ה שצדיקה המלך עליו השלום ראהו ופרסם קלונו עיין שם. והיינו כי איתא בשער הגלגולים לרבינו האר"י ז"ל שהחוטא במשכב זכור יתגלגל בשפן או בארנבת עיין שם, ולכך אותו רשע מרוב דבקותו בטומאת עון זה של משכב זכור היה אוכל הארנבת המוכנת לגלגול עון זה כשהיא חיה שהיא אכילה משונה:

שם נמשכה ערלתו ש' אמה. נראה לי בס"ד טעם למספר זה כמנין יצר, וכמנין אותיות ק"ר דזינפא דסטרא אחרא כנזכר בזוהר הקדוש, ועוד נראה לי בזה דכתב מהרד"ף ז"ל בשם רבינו **האר"י ז"ל דנבוכדנצר היה גלגול נמרוד עיין שם, ונראה לי לכן שניהם ראשיהם שוה שהוא נו"ן המורה על נפילה, ולכן נמשכה ש' אמה כמנין נמרוד. ונראה לי כי ראש שמו נו"ן מורה על נפילה ראשונה שנהפך לבהמה, ואחר נו"ן יש אותיות כבוד, ירמוז על כבוד שהיה לו אחר נפילה זו שרכב על ארי וקשר לו תנין בראשו, וכמו שכתוב [דניאל ד' ל"ג] ורבו יתירה הוספת לי. ואחר אותיות כבוד יש אותיות נצר ירמוז על מפלתו האחרונה, דאחר שמת בכ"ה לחודש ונקבר בכ"ו לחודש או אויל מרודך בנו בכ"ז לחודש הוציאו מקברו לקיים מה שנאמר [ישעיהו י"ד י"ט] ואתה הושלכת מקבריך כנצר נתעב, כמו שכתב רש"י ז"ל בסוף מלכים, והוה רמז אותיות נצר הנשארים בשמו שהושלך כנצר נתעב.**

29. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף קמט/ב

אמרו שמה למשול עליהם הוא בא. נראה לי בס"ד אותם שרעשו בגיהנם בכואו הם אותם הגויים שהיה מתעסק עמהם במשכב זכור שמתו קודם ממנו וירדו לגיהנם, ובראותם שבא במחיצתם אמרו שמה למשול במ בא או ליחלש כמותם, כי ידוע מעובדא דאיתא בסדר אליהו זוטא פרק ח' שהמתעסקים בעבירה זו כל אחד ילקט עצים לשרוף חבריו, וזה הנשרף חוזר לקדמותו ומלקט לשרוף לאותו שליקט בשבילו, וכן על זה הדרך, כי אף על פי שיש בגיהנם אש כך נגזר עליהם כנזכר שם, ולכן גם אלו חשבו שמה בא בשביל כך לעשות להם אש והם יעשו לו גם כן אש כהך עובדא:

30. מהרש"א חידושי אגדות מסכת שבת דף קנ עמוד א

וקשר תנין בראשו כו'. דתנין שהוא נחש בכלל חיה הוא שנאמר והנחש היה ערום מכל חית השדה ופירש"י תנין בראשו נחש גדול בראשו של ארי כו' ע"ש ועי"ל בראש עצמו **דנעשה לו תנין כמין כתר לראשו והכוונה בו שרכב על ארי כי הוא מזלו של נ"ן כמ"ש עלה אריה מסבכו וע"כ נחרב הבית על ידו בחודש אב שמזלו אריה ותנין שעל ראשו הוא רמז על נחש הקדמוני שהוא מזלו וכחו של עשו אשר בית שני נחרב ע"י**

31. ספר שיחות מוסר

רנס	מוסר	מאמר סא	שיחות
-----	------	---------	-------

אכן נראה, שאין חומר העוון של מורה הלכה בפני רבו משום הפגיעה בכבוד רבן, שהרי אמרו חז"ל (עירובין סג א): כל דמותיב מילה קמיה רביה [משיב דבר, מורה הלכה, רש"י] אזיל לשאול בלא ולד, שנאמר (במדבר יא כח) "ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם", וכתיב (דה"א ז כז) נון בנו, יהושע בנו [ובתר יהושע לא חשיב בן, רש"י], יעו"ש. והרי מה שאמר יהושע "אדוני משה כלאם" לא אמר אלא מחמת קנאת כבוד רבו, (רש"י שם) ואעפ"כ נחשב מורה הלכה בפני רבו, ונענש על כך בעונש חמור של "הולך לשאול בלא ולד". הרי ששייך חומר הענין של מורה הלכה בפני רבו גם באופן שהוא עושה כן משום קנאתו לכבוד רבו.

[ונראה בביאור הענין, על פי מה שאמרו בגמ' חגיגה (יד א): "כי אתי רב דימי אמר, י"ח קללות קילל ישעיה את ישראל [נתנבא עליהם י"ח פורעניות, רש"י], ולא נתקררה דעתו, עד שאמר להם המקרא הזה (ישעיהו ג ה) "ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד". ועיי"ש בגמ' שבכלל י"ח הקללות כלולות גם הקללות שלא ימצאו בישראל בעלי מקרא משנה ותלמוד, ולא בעלי אגדה ושמועות, ולא מי שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה, ולא דיין שדן דין אמת לאמיתו, ולא נביא ולא מלך, ולא מי שראוי לישב בישיבה [שנוטלים ממנו עצה בכל דבר חכמה, רש"י], ובכל אלו עדיין לא נתקררה דעתו. ושמעתי ממו"ר צוק"ל שהכוונה במה ש"לא נתקררה דעתו" היא שעדיין אין זה המצב הגרוע ביותר, עדיין קיים איזה "ערך" בישראל ונשאר "משהו", ורק כשאמר להם: "ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד" נתקררה דעתו, שזהו המצב הגרוע והנורא ביותר שאין גרוע הימנו, שכיון שירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד שוב אין לכלל ישראל מאומה ח"ו.

תשל"ב	מאמר סא
פרשת שמיי	

מורה הלכה בפני רבו

כבוד הרב

איתא בגמ' עירובין (סג א): "לא מתו בני אהרן עד שהורה הלכה בפני משה רבן וכו', ותלמיד אחד היה לו לר' אלעזר שהורה הלכה בפניו, א"ל ר"א לאימא שלום אשתו, תמיה אני אם יוציא זה שנתו, ולא הוציא שנתו, א"ל נביא אתה, אמר לה לא נביא אני ולא בן נביא, אלא כך מקובלני, כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה". ויש לנו להתבונן בחומר העוון של מורה הלכה בפני רבו, כי אם אמנם יש כאן פגיעה בכבוד הרב, אך מה טעם עונש הוא בעונש חמור של מיתה. ולא עוד אלא משמע מעובדא הנ"ל שאין ראוי לרב למחול לתלמידיו על כך, שהרי ידע ר' אלעזר שתלמיד זה הורה הלכה וסופו ליענש בעונש מיתה, ולא מחל לו, וצריך להבין הטעם בזה. [ועוד קשה, שהרי אמרו ז"ל (שבת קמט ב): "כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, וא"כ מן הראוי היה שימחל לו כדי שלא יהיה בכלל מי שחבירו נענש על ידו.

וכענין זה מצינו עוד ברשב"י ור' אלעזר ברבי יוסי שהיו מהלכים בדרך, "נשאלה שאלה לפניהם וכו' עיקם ר"א בר"י את פיו ואמר וכו', אמר לו רשב"י וכו' אל יחזור הבן אצל אביו" (מעילה יז ב), ופירש"י שעונשו רשב"י משום שהיה מורה הלכה בפני רבו, יעו"ש. והדבר תימה למה לא מחל לו כדי שלא יהא בכלל מי שנענש חבירו על ידו.

רס	שיחות	מאמר סא	מוסר
----	-------	---------	------

ונראה, שמשום כך חמור הוא עונשו של המורה הלכה בפני רבו, שאינו משום כבוד הרב בלבד, אלא שהוא מבטל את מעלת ה"זקנים" שיש לכלל ישראל, שרק כשישראל נשמעים לזקנים, נחשב שיש להם זקנים, אבל כשכל אחד מורה הלכה לעצמו, בטל כח השפעת הרב, ועי"כ מאבדים כלל ישראל את זקניהם, ויבואו לידי "ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד". ולכן אין לו לרב למחול למי שהורה הלכה בפניו, כיון שאין העונש משום כבודו, אלא משום קיום כלל ישראל. [ואפשר, שאף אינו יכול למחול על כך, ומה שכתבו תוס' (כתובות ס ב) שאם הרב מוחל על כבודו מותר להורות הלכה בפניו, היינו כשמחל לפני כן ונתן לו רשות, שבזה אינו מבטל את מעלת הזקנים].

יתכן שמשום כך אף אין הרב בכלל מי שחבירו נענש על ידו, שהרי לא משום כבוד עצמו הוא נענש, אלא משום קיום כלל ישראל, וכמו שנתבאר.

32. ספר שיחות מוסר

וכבר נתבאר במקו"א [מאמר עד] החומר של עבירות שבין אדם לחבירו, שאין מועיל על כך כוונה לשם שמים, וכמעשה פנינה שנתכוונה לשם שמים (ב"ב ט"ז א), ואעפ"י כן נענשה בעונש מר - "ורבת בנים אומללה" (שמואלא ב ה). וביארנו שם שהדין על עבירות שבין אדם לחבירו אינו בתורת עונש גרידא, אלא שהוא כמכניס ידו לתוך תנור אש, שאפילו אם תהיה כוונתו לטובה ככל שתהיה, תשרף ידו, וכן הוא בחטא שבין אדם לחבירו.

ואפילו מי שגורם צער לחבירו בלא שיתכוין לכך כלל, לא ימלט מן העונש החמור הבה על עבירות שבין אדם לחבירו, וכמו שמצינו בגמ' כתובות (סב ב): "רב רחומי הוה רגיל דהוה אתי לביתיה כל מעלי יומא דכפורי, [ובמאמר המוסגר, דוקא בערב יוה"כ עזב את רבו ואת ישיבתו וחזר לביתו, כי כאמור ביום זה על האדם להשגיח ולתקן את כל עניניו בין אדם לחבירו], יומא חד משכתי שמעתתיה, הוי מסכיא דביתיה [היתה אשתו מצפה], השתא אתי השתא אתי, לא אתא, חלש דעתה אחית דמעטא מעיניה, הוה יתיב באיגרא [היה רב רחומי יושב בעליה], איפחית איגרא מתותיה ונח נפשיה". והרי שלא בכונה נתאחר רב רחומי, דמשכתי שמעתתיה, ואעפ"כ מאחר שגורם לאשתו חלישות הדעת, נח נפשיה.

ועוד ביארנו [במאמר ה"ל] שממעשה זה נמי מוכח היסוד הנ"ל שחומר הדין על עבירות שבין אדם לחבירו אינו בתורת עונש גרידא, אלא כאש אוכלת הוא, שהרי במקרה דנן אשתו של רב רחומי נפגעה מן העונש יותר מכולם, שאם על איחור מעט "אחית דמעטא מעינה" וחלשה דעתה, כמה צער וסבל היו לה בהגיע לאזניה בשורת איוב זו כי מת בעלה ולא יבא עוד לביתו לעולם, וא"כ מדוע נענש רב רחומי בעונש זה. ועל כרחק שלא היה הדבר בתורת עונש אלא שכן הטביע הבורא ית' בעולם, שכל הפוגע בחבירו כמכניס עצמו לתוך האש.

ויתר על כן, אפילו לא פגע הוא בעצמו בחבירו, אלא שעל ידו נפגע אדם נענש כאילו פגע הוא בעצמו בחבירו. וכן מצינו בר' יוחנן ורב כהנא (ב"ק ק"ז א): "רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה, [גבות עיניו גדולים ומכסים עיניו,

ובגמ' שבת (קמט ב) אמרו: "ואמר ר' יעקב ברה דבת יעקב, כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה וכו' מהכא (משלי יז כו): "גם עונש לצדיק לא טוב", אין לא טוב אלא רע, וכתוב (תהלים ה ה): "כי לא אֵל חפץ רשע אתה לא יגרך רע", צדיק אתה ד' ולא יגור במגורך רע". הרי לנו מדברי הגמרא שכל שחבירו נענש על ידו, והיינו שבאה תקלה לחבירו על ידו, נקרא רע ואינו זוכה להכנס במחיצתו של הקב"ה.

והיה ס"ד בגמ' שם על רוחו של נבות שאמרה (מלכים א כב כא): "אני אפתנו" ועל ידה נפל אחאב במלחמה, שכיון שנענש אחאב על ידי נבות, יצא נבות ממחיצתו של הקב"ה, דכתיב (שם כב): "ויאמר תפתה וגם תוכל צא וגו'", מאי רוח אמר ר' יוחנן זה רוחו של נבות, ומאי צא, אמר רב צא ממחיצתי, [ואע"ג דדחי ליה בגמרא ואמר: "ודילמא התם היינו טעמא דכתיב (תהלים קא ז) דבר שקרים לא יכון,

שיחות מאמר קה מוסר תמט

היינו שמנבות אין להביא ראיה אבל מ"מ היה מקום לפרש שנבות יצא ממחיצתו של הקב"ה בגלל שנענש אחאב על ידו]. והרי הקב"ה ביקש כביכול שליח שיפתה את אחאב, כדכתיב (מלכים א כב): "ויאמר ד' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד", וא"כ עשה נבות את שליחותו של הקב"ה ולשם שמים נתכוין, ולא עוד אלא שלאחר שאמר נבות "אני אפתנו", אמר לו הקב"ה "תפתה וגם תוכל", ומה מבהיל הדבר שלאחר כל זאת אפשר לומר שנדחה נבות ממחיצתו של הקב"ה בגלל שסוף סוף הוא גרם תקלה לאחאב, והיינו כמו שביארנו, דאף כשלא נתכוין האדם להרע ואדרבה כוונתו לשם שמים, מ"מ כיון שנעשה אבן נגף שנכשל בה חבירו, הרי הוא נידון בכל חומר הדין.

*

ואם במידת פורענות כך, מידה טובה על אחת כמה וכמה, שאם נעשה אדם "מקום" וסיבה לעליה ולהטבה לחבירו, בודאי זכותו מגעת לאין קץ ולאין שעור.